

DOI 10.36074/grail-of-science.04.06.2021.057

ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО

Євтух Микола Борисович

дійсний член (академік) НАПН України

доктор педагогічних наук, професор

Інститут педагогіки НАПН України, Україна

В умовах реформування середньої і вищої школи освіти особливої актуальності набувають проблеми професійної підготовки вчителя, вдосконалення її форм і методів. Пошук умов ефективної підготовки майбутніх учителів все частіше приводять до необхідності осмислення і широкого використання на практиці творчої спадщини видатного українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського (1918-1970 рр.), в педагогічних працях якого глибоко висвітлені найважливіші аспекти окресленої проблеми.

Перше слово в школі, на думку В.О. Сухомлинського, «належить вчителю, як центральній постаті всієї навчально-виховної роботи з учнями, як основній ланці в системі виховання», Називаючи вчителів «творцями людських душ», «сіячами істинного людського», В. Сухомлинський бачив у них тих, хто відкриває дитячі серця назустріч добру, красі, справедливості. Він вимагав від вчителя бути взірцем людської досконалості. «На нашій совісті найцінніше, що є на світі, - писав він, - *людина*, об'єкт іншої праці, жива душа». Ця істина сьогодні набуває особливого значення. Словом і ділом, особистісним прикладом кожний учитель, говорив видатний педагог, повинен формувати *справжню* людину з високими морально-естетичними якостями. Основними з них він вважав: чисте сумління, добре серце, самостійне мислення, почуття власної гідності, правильні естетичні смаки, емоційну чутливість до краси в усіх її виявах. Він був упевнений, якщо люди стануть, чутливими до правди і краси, то чесність проявлятиметься у їх вчинках, а правдивість – у словах, бо краса, зрощена в дитячій душі, виростає у красу вчинків, у красу міжособистісних взаємин. У статті «Моя педагогічна віра», В. Сухомлинський зупиняється на важливій ролі вчителя в житті школи, зокрема на вимогах до, його праці на педагогічній майстерності, етиці. Перегукуючись з поглядами Г. Сковороди, М.Пирогова, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинський у книзі «Як виховати справжню людину» наголошував, що вчителю слід володіти величезним талантом людинолюбства і безмежної любові до своєї праці і перш за все до дітей, щоб зберегти на довгі роки бадьорість духу, ясність розуму, свіжість вражень, сприйнятливність почуттів, бо без цих якостей праця педагога перетвориться в нестерпну муку. Учитель має здійснити в собі високий людський ідеал. У цьому

високий обов'язок педагога й, безсумнівно, ніяка інша професія не ставить таких вимог до людини, як педагогічна.

В. Сухомлинський стверджував, що вчитель – це перший і найголовніший світоч в інтелектуальному житті школяра. Він пробуджує в свідомості дитини глибоку повагу до знань, що дають поштовх до мислення, виховує повагу до науки, що як та іскра запалює все існування людини. Учитель формує в учнів прагнення до освіти, любов до книги, до духовної культури. Тому фахові знання, всебічне оволодіння своїм предметом – найголовніший об'єктивний зміст педагогічного мистецтва вчителя. В. Сухомлинський писав «Усі ми – і педагоги, і вихованці – мандрівники в океані наукових знань. Ваші знання, ваша жадоба пізнання, пристрасть до читання – це могутнє джерело виховної сили вашої особистості. Знання, злиті зі світом людських почуттів і переконань – формують людину. Слово вчителя несе в собі не тільки смисл, зміст предмета, але й емоційний заряд думок, емоцій, почуттів, які пробуджуються в учнів лише за тієї умови, коли перед ними людина, палко закохана в науку, і чим глибше закохані ваші вихованці в предмет, який ви викладаєте, тим кращий ви педагог, тим органічніше зливаються у вашій особі вихователь і викладач. У закоханого у свій предмет педагога учні теж проймаються почуттям любові до знань, до науки і книги» [1, с. 560-562]. Велика виховна сила школи і вчителя, наголошував В. Сухомлинський, народжується там, де у дітей є улюблений учитель, який може бути другом і наставником одночасно. Справжнє завдання вчителя в школі, на думку видатного педагога, полягає в тому, щоб правильно направити розвиток особистості учня, навчитися управляти його психікою. Саме в цьому основний смисл педагогічної діяльності вчителя, бо виховання почуттів, мислення, волі, нахилів та здібностей не можна розв'язати практично без його безпосереднього впливу на особистість вихованця, бо здібності виховуються тільки здібностями, характер – характером, а покликання – покликанням. Одним із важливих елементів формування майбутнього вчителя в педагогічному вузі має бути озброєння його знаннями різноманітних форм мистецтва. А найголовніше – прищепити студентам уміння передавати учням відчуття краси, елегантності, граціозності, витонченості, чудового в природі, в оточуючому житті, в самій людині, в її вчинках та поведінці. Вчитель повинен володіти мистецтвом, говорити, звертатися до людського серця учня, такого чутливого на правдиве слово, на співчуття. Саме у слові вчитель виявляє себе, свою культуру, свою моральність, свій педагогічний такт, своє ставлення до вихованців. В. Сухомлинський вимагав від вчителя оволодіти мистецтвом розмовляти з її учнями. Творча діяльність вчителя розвиватиме, вважав він, ті самі якості і в учнів, спонукатиме їх до розвитку творчого мислення, формування здібності дослідників. Найважливішою якістю вчителя, без якої він не може виконати своїх дидактичних та виховних заходів у школі, має бути *любов до дітей*. А щоб любити дитину, перш за все її треба знати. Тому у вихованні одне з перших місць є глибоке знання світу дитини. «Знати дитину – це та найголовніша точка, де стикаються теорія і практика педагогіки, де сходяться всі нитки педагогічного керівництва шкільним колективом» [1, с. 8].

У своїй книзі «Духовний світ школяра» В. Сухомлинський розглянув і проаналізував процес інтелектуального і морального, естетичного формування

людини в роки її дитинства, отрочтва і ранньої юності. Професія вчителя – це надзвичайно напружена, копітка, натхненна і творча повсякденна праця. В ній не може бути жодного формалізму, загальностей. Справжня творча, праця в школі – це насамперед жива, допитлива думка, дослідження, а для цього існують різноманітні методики. «Найкраща, найтонша методика дійова лише тоді, коли є жива індивідуальність педагога, коли в загальне він вносить щось своє, глибоко продумане... Найкращим, найефективнішим буде той метод, в який, ви вдихаєте свій розум, свою живу думку» [3, с. 441].

Справжній вчитель, стверджував В. Сухомлинський, повинен добре знати свій предмет, науку, яку викладає, вміє передавати свої знання іншим, показати предмет, явище не взагалі, а найбільш суттєве, важливе. У кожному учневі вчитель має виховувати, запалювати прагнення до знань, глибоку віру в свої сили, наполегливість у подоланні труднощів. Справжній вчитель не може жити без творчості, педагогічна праця немислима без визначеного наукового дослідження. Учитель має бути осяяний світлом теорії і виступати носієм нової думки, нових творчих узагальнень. Вважаючи педагогічну працю творчою В. Сухомлинський глибоко дослідив її особливості і дійшов до висновку, що творець-майстер, який творить людину, має досконало володіти наукою, майстерністю і мистецтвом навчання і виховання. За такими високими вимогами ставиться В. Сухомлинський до вчителя, до його особистості, до формування його педагогічної майстерності, до розуміння педагогічної праці. Всім своїм життям, своєю натхненною працею В. Сухомлинський засвідчив непереборну істину – яким має бути справжній педагог нового суспільства.

У сучасних умовах реформування системи освіти, перебудови середньої і вищої школи ідеї В. Сухомлинського про підготовку справжнього педагога-вихователя молодого підростаючого покоління набувають особливої актуальності. Вони збагачують сучасну практику підготовки вчителів, сприяють оволодінню молодими спеціалістами основами педагогічної майстерності.

Список використаних джерел:

- [1] Сухомлинський В. (1976) Вибрані твори. (5), (2), 560-562.
- [2] Сухомлинський В. (1977) Вибрані твори. (5), (5), 28).
- [3] Сухомлинський В. (1977) Вибрані твори. (5), (6), 441.